

20
D. D.

Dissertatio Academica,

*Explicatura Quæstionem:
An Vitia Quædam Dentur, Civitati
Utilia?*

Cujus

Partem Priorem,

Conf. Ampl. Fac. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,

Præfide

Mag. JOHANNE BILMARK,

Histor. ac Phil. Pract. Professore Reg. & Ordin.

Publico examini modeste submittit

HENRICUS VEGELIUS J. F.

Ostrobotniensis,

In Audit. Majori die XX. Dec. MDCCLXXXVIII.

H. A. M. C.

ABOÆ

Typis FRENCKELLIANIS.

VIRO

Admodum Reverendo atque Præclarissimo,
D:n. Mag. JOHANNI VEDELIO,

Ecclesiæ, quæ Deo in Kemi Träsk colligitur, Pastori ac Præ-
posito meritissimo,

PATRI CARISSIMO,

Specimen Academicum meorum in studio litterarum progres-
sum editurus, deberem utique Tuam, Pater Carissime, in
me recte instituendo prædicare curam ac diligentiam; operi
autem manum admoventis satis animadverto, sarcinam istam
meis non convenientem humeris. Te tamen, Pater Carissime,
per paternam Tuam rogo bonitatem, digneris in pignus filia-
lis pietatis benigne excipere hoc munusculum, Tua forte ex-
spectatione, meo certe officio inferius. Quam si dederis veniam,
ego vicissim Summum Numen assiduus defatigabo precibus,
velit Tibi, Pater Carissime, longam vegetamque concedere
ætatem, ut nos, quorum salus a Tua admodum pendet salu-
te, exoptato Tuo diutissime fruamur præsidio. Sic ex intimo
vovet pectore

PATRIS CARISSIMI

filius obedientissimus

HENRICUS VEGELIUS.

PRÆFATIO.

Sicut magna omnino est naturalis ingeniorum humanorum disparitas, quam insuper adaugent temperamenta, institutio, præjudicia & seculi etjam genius; ita docet quoque experientia, quod in diversas artes ac disciplinas singuli fere homines propendeant, nec eundem in harum cultura observent tenorem. Meditationibus enim suis nonnulli hunc ponunt scopum, ut argumentum, quod sibi sumserunt elucubrandum, in succum, uti dicitur, & sanguinem convertant, illudque aliis planum adeo & perspicuum reddant, ut ejus veritatem atque utilitatem Davus quoque adsequatur; dum alii contra suo ingenio futurum dedecori putant, nisi sua eruditionis specimina ad apicem demonstrationum, concatenatarum quidem, sed in nimiam sæpe molem exporrectarum, ostendant; satis habentes, si unus vel alter in æthera suarum speculationum adscendere valeat. Illi necessitatibus ac commodis aliorum suos attemperant labores; hi autem in stadio litterarum

adoreas tantum sibi solis comparare nituntur. Et ad horum classem pertinent quoque illi, qui paradoxas depereunt opiniones, has censentes maxime aptas, admirationi Lectorum sibi conciliandæ. Hoc animi morbo multos eruditos inde ab eo tempore, quo Sophismata in pretio sunt habita, fuisse infectos, Historia satis docet litteraria. Sic CARNEADES, uti perhibent Scriptores, non minorem consecutus est auditorum applausum, dum injustitiam publice laudaret, quam dum paulo ante justitiæ necessitatem ac præstantiam exposuisset. Superiori imprimis sæculo haud infrequentem fuisse Eruditorum consuetudinem reperimus, ut de plerisque quæstionibus in utramque partem, & adfirmando & negando, copiose differerent, non perpendentes, hanc docendi rationem medium esse, Scepticismum postliminiò introducendi, & homines, ad veritatis cognitionem a se deducendos, confundendi. Tolerari utcunque potuit ista philosophandi licentia, quæstionibus mere speculativis in medium propositis, summo opere vero improbanda, si ad moralium certitudinem dubiam reddendam adhibeatur. Fuerunt nibilo tamen minus, existimantes, quædam dari vitia, civitati non prorsus inutilia, quorum opinionem ad breve revocare examen in præsentem constituimus opella; felices nos judicaturi, si convenienti rationum lixivio fucum, quo vitia perverse incrustantur, detergere possimus.

§. I.

Per *virtutem* intelligimus actionem humanam, legibus Divinis ad amissim convenientem; ad quam proinde requiritur, ut intentio agentis, media & occasio agendi atque effectus actionis præceptis legum jam memoratarum consentanea sint. Contra ea autem *vitium* est actio quælibet humana, quæ a legum cynosura vel penitus vel quo ad partem defleat: quod quidem si ejus fuerit pravitatis ac gravitatis, ut securitas per illud turbetur publica, adeoque censuram ac poenam mereatur civilem, crimen nuncupatur. De illis, quibus coercendis civitas fere est impar, non vero de his sermonem impræsentiarum instituemus. Quocirca statim observamus, quod sicut nox incipit, ubi deficit dies; ita quoque virtutes ac vitia tenui non raro discrimine ponantur; cujus quidem rei hanc opinamur esse causam, quod de moralitate actionum non ex solo earundem actu physico, sed ex circumstantiarum cum illis connexarum bonitate vel pravitate sit judicandum, & quod unius harum ἀταξία faciat, ut actio, quantumvis speciosa illa videatur, vitiorum tamen classi sit inferenda. Hinc quum accuratum actionum examen institueret multi intermittant, non raro evenit, ut in moralitate ejusdem actionis definienda in sententiarum divortia abeant, atque imperitum vulgus ab æquis rerum aestimatoribus plurimum dissentiat. Loquitur quoque experientia, non paucos longa exercitatione hoc fuisse consecutos,

ut majorem vitiorum vim ita subigant, ut familiaria illa, quæ e gremio suo excutere aut negligunt aut non hunt, non erumpant, nisi occasio, locus & tempus admoneant, ista licentia de ipsorum dignitate & existimatione, quas factas tectasque impense volunt, nihil plane decedere; qui proinde satis habent, si tales aliis obveniant, quales videri volunt. Denique id *civitati utile* dicimus, quod ex sua indole verum ejus commodum promovet, & quo proinde ea sine suo carere nequit detrimento, distinguendum igitur ab eo, quod per casum aliquando expediat.

§. II.

Multorum hæc fuit consuetudo, ut, quum operosum nimis censerent, singulas actionis ejusvis circumstantias expendere, de ejusdem indole ex ea, qua potissimum valebat parte, imprimis ex eventu, quamvis hic intentioni agentis non raro esset contrarius, judicarent. Hi non satis perpendere videntur, quam admirandus sit Dei ad actiones humanas concursus, & quam multum sapientissima ejus consilia a nostris differant moliminibus, scilicet, ut canit Poëta: *Ludit in humanis Divina potentia rebus.* Nec considerant, quod, docente experientia, non raro contingat, cum ut negotia, quæ prudentissime ordinata putabantur, exitum & auctori & aliis perniciosum habuerint, tum ut temeraria & ab omni infecuturæ felicitatis præsumptione aliena

liena facta occasionem præbuerint insignia consequendi commoda. Quis præterea, quæso, ignorat, quod inimici interdum juvent, aut quod exitiosæ eorum machinationes, in perniciem innocentum directæ, his nonnunquam fuerint adminicula ex pulvere in solem prodeundi, atque ex miseria ad commodam perveniendi vitam. Sic ex Historia constat sacra, quod filii Patriarchæ Jacobi acerrimum in fratrem Josephum conceperint odium, tantum quod somnia quædam sua, quæ futuram ejus dignitatem indicare videbantur, illis narrasset, adeo ut eum, nullo sanguinis aut innocentie habito respectu, e medio tollendum decernerent; quod etjam perfecissent parricidium, nisi Divina Providentia eum ex faucibus mortis eripuisset, scenamque ita mutasset, ut quem in paterna domo fratres sui ferre non possent, eum ut familiæ suæ, ad incitas ferme redactæ, sospitatorem in peregrino supplices venerari necesse haberent solo; quod quomodo factum esset, ipse modesta hac exponit reprehensione; *vos cogitastis malum contra me, sed Deus convertit illud in bonum Gen. L. 22.* En! ingentem intentionis atque eventus disparitatem. Et quoniam exempla his gemina passim in Historia occurrunt, suffragandum erit Poëtæ canenti - - *Careat successibus opto - - - Quisquis ab eventu facta notanda putat (a).*

(a) Vid. Ovidii Heroid. Epistol. II. v. 25, 26.

Sunt nonnulli, ceu supra a nobis fuit indicatum, qui ut ingenii sui acumen ostendant, contendere non dubitant, quædam dari vitia civitati utilia, horum nomine, cum alia facta, tum imprimis ambitionem, avaritiam, voluptates, ac luxum comprehendentes. Videamus igitur, quo specioso habitu naturalem singulorum deformitatem obvelare aut saltem a proborum oculis avertere nituntur, & primum dicamus, quo modo causam ambitionis agant. Scilicet noto notius est, tam quod intellectus noster per naturam densis ignorantiae nebulis sit involutus, quam quod voluntas pravis trahatur inclinationibus, insurgentibus præsertim contra rationem adfectibus; quos animæ morbos quamvis justa imminuat disciplina, contra eosdem tamen remedium non minus efficax habent ambitionem; quæ velut flabro dissipat nebulas, horizonti microcosmi incumbentes, ægritudinem voluntatis corrigit & adfectus in ordinem redigit. Quamprimum enim animum incescit vehemens super alios eminendi cupido, homo omnes ingenii nervos intendit, ut majores majoresque in litteris faciat progressus, considerans, non quos vincat, sed a quibus vincatur. Quicquid aggreditur, idem perficere non intermittit, impedimenta suæ alacritati objecta, totidem ad progrediendum incitamenta reputans; & si de gradu quandoque dejiciatur, mox tamen se erigit, scenamque, ut meditatum obtineat scopum, alio

alio tantum modo instruit. Tempori inservire, occasiones dextre captare, vela in ventos apte obliquare, caute, ubi expediat, simulare ac dissimulare, opinionum aliorum se accommodare, haud dubitat ambitiosus. Quamvis autem propter virtutes intellectuales præcipue inclarescere studeat, non tamen exercitium moralium, in quo demum cunque fuerit statu, prorsus intermittit. Si pater atque herus fuerit, domum suam ita instruere nititur, ut splendorem ei conciliet, atque ut inter præcipuos ejus loci nominetur. Quum autem hæc vitæ ratio sumtus haud mediocres postulet, nulli parcat industriæ, qua suos, quantum fieri possit, augeat redditus. Imprimis autem in patriæ commodum conferre putatur symbolam ambitiosus: studet enim justitiæ, quam novit virtutem esse, aliorum benevolentiam ac favori sibi conciliando aptissimam. Opibus vel a majoribus sibi relictis, vel sua comparatis industria minime parcat; miseris stipem, scientiarum & artium cultoribus præmia distribuit, imprimis curans, ut superiores, quorum patrocina & auctoritas in honoribus procurandis valent, in suo sint ære. Quos autem, propter multitudinem, beneficiis sibi devincire non potest, votis autem suis provehendis aptos judicat, hos benevolentia, humanitate & quibusvis aliis officiorum generibus sibi conciliare studet, nihil infra suam censens dignitatem, dum ex candidatorum est numero, modo ad desideratos aditum sibi paret honorum gradus. Quæ diximus, abunde comprobare ipsis videtur Historia.

Quot-

Quotne egregia atque utilia debemus ambitioni? Aut quis ignorat, quod multi difficillimas susceperint peregrinationes, ut propter hujus vel illius disciplinæ culturam inter procures reipublicæ litterariæ ab aliis citarentur. Quare tropæa Miltiadis Themistocli formnum excutiebant? nisi quod animum ejus vellicabat par inclarescendi desiderium. Imo multos Heroum, qui patriam suam ferme ad incitas redactam servarunt, ambitione potissimum fuisse ductos, sine hoc stimulo nihil ausos, satis pro comperto habent ambitionis defensores.

§. IV.

Quantum roboris insit ratiociniis pro ambitione jam allatis, expensuri, simulque logomachiam in isthoc præcisuri argumento, genuinam ambitionis indolem paucis explicare conabimur. Ambitio itaque, juxta communem loquendi usum, est immodicum studium honores sibi comparandi. Unde statim apparet, eam esse filiam perversæ philautiæ, qua fit, ut ambitiosus se sui ipsius idolum constituat, curas nocte dieque in id intendens, ut talis non tam sit, quam potius videatur, qualem desiderant cives sui, ad excelsam sortem perventurum. Bono itaque apparenti inhiat, munerum splendorem præferens tranquillitati ac commoditati, in mediocri conditione facilius obtinendis. Tanta autem honorum cupiditate flagrat, ut mediocri ad illos perveniendi indolem parum curet, enormia etjam facta, si modo

modo deformitatem horum obvelare queat, sibi non raro permittens. Si conscientia ad vitæ tenorem, ab æquitate & probitate alienum, murmuraret, hanc conticescere jubet, in honoris culmine aliquando emendaturus, quicquid iniqui in arduo gloriæ tramite commiserit. Gravissimum itaque vitium est ambitio, cui per se titulus honesti non competit; a qua probe distinguendum naturale atque innocuum laudis studium; quo homines lætantur, quod aliis probetur opera, quam facultatibus animæ excolendis atque officiis præstandis impendunt; non quod ista laus sit finis, sed gratus laborum fructus ab eis susceptorum. Nec ambitiosorum cohorti erit adscribendus, qui sine ullo proprii lucri aut commodi respectu ad honores ideo enititur, ut ampliorem civibus suis inserviendi occasionem habeat, qui proinde consumi non detrectat, modo profit.

§. V.

Quum probam hominum institutionem ad felicitatem publicam multum conferre, omnis ævi doceat experientia; civitati pessime consulunt, quotquot succrescentem juventutem motivo ambitionis & spe insignium honorum aliquando obtinendorum ad sedulam litterarum culturam solent excitare. Fac enim, concitatam hæc ratione adolescentiam alacriori studio majorique animi impetu ad scopum contendere & ad comparanda sibi eruditionis præsidia ferri; immotus tamen

manet Canon moralis: quod non sint facienda mala, ut inde eveniant bona. Equidem non omne laudis ac gloriæ studium litterarum alumnis erit interdicendum, caute tamen de eodem incauta admonenda erit juven- tus, ut sentiat, illas esse naturales diligentiae adhibitæ pedisequas. Qui autem ambitione inflati litteras co- lunt, has non propter earum præstantiam, aut quod adminicula sint meliorem vitæ conditionem obtinendi, sed propter finem, a vera felicitate alienum, amant. Nec ab his expectandum, ut insignes faciant progres- sus, quum Musarum consortio non eam, quæ decet, inferant mentem. Scilicet ad solidam rerum cognitio- nem adspirantes, in legendo & meditando multam ad- hibebunt attentionem; proinde tranquillo erunt animo, sed qualia menti halcyonia non concedit ambitio, sem- per irrequieta & de honorum augmentis continuo sol- licita. Quare ambitiosi desultoria ratione in studio lit- terarum versantur, non multum sed multa, non soli- da sed curiosa & elegantia legentes, atque his muniti præsidiiis dictaturam in re publica litteraria sibi adse- rentes. Si indolem animi ipsorum spectemus, sunt suffeni, tam ad concipiendum in alios, præsertim æmu- los, offensionem molles, quam ad eam deponendam du- riores. Huic perversæ instituendi methodo originem præcipue debet illa paradoxarum opinionum farrago, illaque in argumentis placitis defendendis pervicacia, qua fit, ut si vel millies suorum convincantur errorum, prius tamen cælum rueret, uti proverbio dicitur, quam

hi latum unguem a sua discederent sententia. Immo dum hi, qui eruditionis nectar vappa ambitionis cor-
ruperunt, meritis ad honorum culmen, quod fastuosæ
eorum imaginationi obversatur, eniti non possunt, fa-
mam eruditionis vel astute eblandiuntur, vel malis et-
jam artibus nominis amplitudinem sibi anquirunt, tri-
tum illud secuti: *aude aliquid brevibus gyaris & carcere*
dignum - - - Si vis esse aliquid (a). Ex quibus con-
cludere licet, homines ita institutos aptiores esse ci-
vitati turbandæ, quam juvandæ.

§. VI.

Religioni etjam tanto magis officit animus, am-
bitionis cæstro percitus, quanto certius constat, indo-
lem harum esse plane contrariam. Quæ igitur nos do-
cet Historia, Ecclesiam Dei adversitatum procellis sæ-
pius fuisse jactatam, juxta ostendit, præcipuos turba-
rum auctores fuisse homines, supra alios auctoritate
eminere gestientes. Alii horum quum salutis æternæ
viam, in Scriptura Sacra hominibus propositam, ni-
mis planam censerent, in hoc negotio summam Dei bo-
nitatem non agnoscetes, veræ Religionis purpuræ
varias suarum meditationum lacinias adsuere non du-
bitarunt; quasi suo indignum esset ingenio, supra vulgus
B 2 in

(a) Vid. JUVENALIS Satyr. I. v. 73, 74.

in doctrina de œconomia salutis non sapere. Alii ut suo nihil impervium putarunt acumini, adyta mysteriorum, quæ Deus suæ soli reservavit sapientiæ, referare tentarunt, ceu falsum atque impossibile rejicientes, cujus indolem ratione sua non possent adsequi. Hinc progerminarunt indifferentismus religionum, Deismus, Libertinismus, Naturalismus, Atheismus, ambitiosi ingenii humani portenta, tam bonis moribus, quam religioni revelatæ inimica. Ex ambitionis quoque turbido fonte repetenda sunt acerrima odia, quæ Sacrorum ministri, antiquiori præsertim ævo, in eos conceperunt, quos in dogmatibus fidei a se dissentire animadverterent, causam Dei se egisse existimantes, si auctores, quos errorum convincere non potuissent, graviter oppressissent. Et quis, quæso, ignorat, quod Cleri Pontificalis, qui philanthropicam Religionis Christianæ indolem fuisset oblitus, ambitioni tribuenda sint tot bella, religionis prætextu per orbem olim gesta, & tot innocentum, sacra sibi ignota, recipere notentium, cædes, quot in Historia memorantur, & quibus utrisque genus humanum gravissime fuit adflictum? Scilicet tantum potuit, non religio, sed ambitio suadere malorum.

§. VII.

Quantum porro familiis noceat ambitio, paucis dispiciamus. Docet autem experientia, quod quam-

pri-

primum animum Patrisfamilias ambitio occupavit, hic mox sui dissimilis evadat, omniaque, quæ ipsi pridem perplacuerunt, scil. vitæ genus, studia, societates aliaque ei deinceps fordeant. Pleraque officia, quæ ipsi ut conjugii, ut patri & hero incumbunt, obliviscitur ac negligit, suæ in familiam incuriæ hanc prætexens causam, quod multitudine negotiorum obruatur; subinuens tamen, se, votorum compotem, levem hanc jacturam amplissime reparaturum. Domum suam sic instruit, ut potentiores eam invisere non dedignentur, horumque patrociniū obtinendi causa, totum, si quod habet, patrimonium liberaliter concoquit, vano illi homini non dissimilis, qui ingentes impendit pecuniarum summas, ut in legatorum concessu aliquando dicere posset: *Le Roi, mon Maître*. Sic autem bona sua dilapidans, sibi suæque familiæ adeo parum consulit, ut ex commoda, qua gaudebat, forte ad splendidam redigatur miseriam, præsertim quum plura sæpe facere cogatur nomina, quam quibus expungendis vel sua vel liberorum ætas sufficiat. Esto autem, quod desideratum honoris culmen adscendat, nimis tamen cito experitur, se nubem pro Junone fuisse amplexum, nec sine indignatione animadvertit, præsentem quidem sibi venerationem exhiberi, absentem autem contemni ab eis, quotquot norunt, quibus artibus munerum prærogativas sibi procuravit.

§, VIII.

Latius autem adhuc serpit ambitionis malum, nec veremur adferere, eam esse pestem civitatis maxime capitalem; quod oppido patet, si modo perpendamus, quomodo se gerere soleat ambitiosus. Colere quidem videtur virtutes, ut nominis ac meritorum famam consequatur, eas tamen ipso exercitio corrumpit. Officiosum se exhibet, non dignis & in spem patriæ natis, sed eis potissimum, ex quorum studio votorum suorum sibi pollicetur successum. Suam quoque jactitat liberalitatem, immo dissipat non tantum suas, si quas possidet, opes, sed quas insuper mutuo sumere potest pecuniarum summas, & quidem, uti præ se fert, in gloriam suæ gentis ac patriæ commodum, quæ autem hamata sunt beneficia; siquidem tam beneficiariis, quam creditoribus suis necessitatem imponit, suis suffragiis ad ampliora & laetiora se promovendi munera, illis quidem spe majora in posterum a se obtinendi dona, his autem metu jacturam bonorum suorum faciendi, nisi desideratam obtineat provinciam, alioquin æri solvendo impar futurus. Luculentum hujus exemplum præbet Julius Cæsar, qui versuta hac liberalitate, quamvis juvenis adhuc esset, Pontificatum maximum Q. Catulo, Senatus Romani principi, præripuit. Præcipue justitiæ famam captat; re autem ipsa illam vel cauponatur, vel ejus specie tegit molimina, in patriæ exitium tendentia, quæ suo premit pectore; ad
imita-

imitationem ambitiosi Absalonis, qui privatam ideo tantum dedignari videbatur conditionem, ut amplio-rem haberet occasionem, justitiam inter cives admini-strandam, in eo interim totus occupatus, ut, populo in seditionem concitato, patrem de regali dejiceret solio. Si autem hæc & alia virtutum simulacra ostentando, in honorum semita tantum, quantum velit, non proficiat, vitia quævis, civitati funestissima, in suum vocare subsidium nullus dubitat. Simultates inter optimates alit, eas in suum dextre convertens commodum: ob-tractationibus non parcat, sed eisdem in æmulis oppri-mendis scite utitur, in pectore gerens illud Julii Cæ-saeis effatum; *Si violandum est jus, regnandi gratia violandum, aliis rebus pietatem colas.* Et ut paucis multa complectar: Quis Historiæ aliquantum peritus ignorat, ex ambitione enatas esse dissensiones, contentiones, internecina inter sanguinis & amicitiae vinculo junctos odia, & factiones, quæ partim in pro-scriptiones optimorum civium, partim in seditionum incendia eruperunt; ambitiosis quibusdam nullam potius rempublicam, quam ex suo non administra-tam arbitrio, discupientibus. Adde denique, ab am-bitiosis distinguendos esse eos, qui pro litteris & pa-
tria

tria gravissima adire pericula non detrectant, siquidem hi finem egregiis factis propositum habeant, non proprium honorem, sed scientiarum incrementa & patriæ, in angustiis constitutæ, salutem.

